

**“NEMZETKÖZI
KAPCSOLATOK”
MULTIDISZCIPLINÁRIS
DOKTORI ISKOLA**

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Jobbágy István

SZLOVÁKIA ÉS AZ EURÓPAI NEMZETKÖZI SZERVEZETEK KAPCSOLATA, KÜLÖNÖS

TEKINTETTEL A KISEBBSÉGI KÉRDÉSRE

A SZLOVÁKIAI MAGYAR KISEBBSÉG ÉS AZ EURÓPA TANÁCS (1990 – 2004)

CÍMŰ PH.D. ÉRTEKEZÉSHEZ

Témavezető:

Dr. Szarka László

Budapest, 2009

Nemzetközi Kapcsolatok és Világgazdasági Tanszék

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Jobbágy István

**SZLOVÁKIA ÉS AZ EURÓPAI NEMZETKÖZI SZERVEZETEK KAPCSOLATA,
KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A KISEBBSÉGI KÉRDÉSRE
A SZLOVÁKIAI MAGYAR KISEBBSÉG ÉS AZ EURÓPA TANÁCS (1990 – 2004)**

CÍMŰ PH.D. ÉRTEKEZÉSHEZ

**Témavezető:
Dr. Szarka László**

© Jobbágy István

Tartalomjegyzék

- I. Kutatási előzmények és a téma indoklása
- II. A felhasznált módszerek
- III. Az értekezés eredményei
- IV. Főbb hivatkozások
- V. A témakörrel kapcsolatos saját publikációk jegyzéke

I. Kutatási előzmények és a téma indoklása

Az alábbi értekezés az 1993. január 1-jével önállóvá vált Szlovákia nemzetközi kapcsolatait kívánja a kisebbségvédelem területein strukturális vizsgálat alá venni. Szlovákia önállósodásának és a nemzetközi kapcsolatok rendszerébe való betagozódásának folyamatában a nemzetközi szervezeteknek döntő szerepe volt. A nemzetközi közösség Szlovákiával kapcsolatban tanúsított fokozott figyeleme nemcsak az államok megszűnése és keletkezése idején tapasztálható szokványos eljárás volt, mivel az önállóságot elnyert állam kisebbségi problémákkal terheltén lépett a nemzetközi porondra.

1989 után az egykori Jugoszlávia és Szovjetunió felbomlásakor kirobbant fegyveres konfliktusok - a két világháború közötti időszakhoz hasonlóan - ismét a nemzetközi kapcsolatok egyik központi kérdésévé tették a közép- és kelet-európai nemzeti kisebbségek kérdését, mivel azok - az emberi jogi megközelítés mellett - biztonságpolitikai dimenziót is kaptak. Az értekezés címében jelzett kisebbségi kérdést tehát a következőkben a szlovákiai magyar nemzeti kisebbségre fogjuk leszűkíteni, mivel a nemzetközi rendre és biztonságra potenciálisan csak ennek a kisebbségnek helyzete gyakorolt számottevő hatást Szlovákia esetében. A nemzetközi szervezetek közül az Európa Tanács kapott kitüntetett szerepet munkánkban, mivel a kisebbségi jogok területén ennek a szervezetnek jutott kiemelkedő és hosszú távon is meghatározó szerep.

2004. május 1-jével Szlovákia és Magyarország az Európai Unió tagjai lettek, amely – ha nem is viharos gyorsasággal – de változást hoz majd a nemzeti kisebbségek problémáinak kezelésében is, mivel külső biztonságpolitikai kérdésből EU-n belüli, belső

etnopolitikai problémává válik. Nyugat-Európa ezek után már nem tekinthet rajta kívülálló kérdésként a közép-európai kisebbségek problémáira, mivel a kérdés meg fog jelleni az EU intézményrendszerén belül. A fenti 2004-es korszakhatár miatt véleményünk szerint magától érthetődik, hogy vizsgálódásunkat az 1990 és 2004 közötti időszakba helyezzük. Az értekezés címében megjelölt probléma vizsgálatát egy négyelemes modell segítségével fogjuk elvégezni, amelyben a Szlovákián és a szlovákiai magyar kisebbségen kívül, Magyarország és a nemzetközi közösség is helyet kapott. Ez a négyelemes modell fokozatosan alakult ki a kisebbségi kérdéssel foglalkozó szakirodalomban, amelyről a módszertani részben vázlatos áttekintést adunk.

II. A felhasznált módszerek

A kisebbségekkel foglalkozó szakirodalomban több szerző próbálkozott a közép- és kelet-európai kisebbségek problémájának modellezésével. R. Brubaker jugoszláviai nacionalizmusok összezapásán keresztül mutatatta be a lakóhely szerinti állam, kisebbségek és az anyaország kapcsolatát. Brubaker (1996) háromelemes modelljével (triadic nexus) kapcsolatosan hangsúlyozta, hogy a hármass viszonyrendszer gyorsan változó (dynamic interdependence) etnopolitikai teret hozott létre. Ez a lakóhely szerinti állam (nationalizing state, host-state), a nemzeti kisebbségek (national minority) és – a közép-kelet-európai viszonyok között általában a kisebbség által lakott területtel szomszédos – az anyaország (national homeland, kin-state) közötti kapcsolatrendszer jelentett. Ez az etnopolitikai tér a kisebbségek önrendelkezési (autonómia, elszakadás), a lakóhely szerinti állam etnikai homogenizációs, valamint az anyaország nemzeti integrációs törekvései miatt sok konfliktust hordoz. A fenti háromelemes modell azonban nélkülözi a nemzetközi közösség által kifejtett ellenőrző-csillapító szerepet, amely 1990 után meghatározóvá vált a térség nemzetközi kapcsolataiban. A Brubaker-i modellbe éppen ezért célszerű beemelni egy negyedik dimenziót (elemet). Ezt a dimenziót a nemzetközi szervezetek, illetve esetünkben az európai intézmények (pl. EBEÉ/EBESZ, ET, EU) bővítési és intézményesülési folyamatai képviselik, amelyek az etnopolitikai konfliktusokat mérsékelni, szabályozni és ellenőrizni próbálták. Brubaker háromelemes modelljének a fenti hiányosságok mellett felróható az is, hogy egy szélsőséges példán keresztül a konfrontációt helyezte előtérbe, s nem adott választ arra a kérdésre, hogy mi készletti együttműködésre az egyes etnopolitikai szereplőket.

A kilencvenes években a közép- és kelet-európai etnikai konfliktusok iránt a tudományos körökben megélnkült érdeklődés miatt a Brubaker-i hármas viszonyrendszer viszonylag élénk vitát váltott ki. A szakirodalomban lezajlott vita során az egyes szerzők vissza-visszatértek a Brubaker-i hármas viszonyrendszeréhez, s megerősítették, kiegészítették illetve cáfolták annak egyes megállapításait. A kutatók többsége egyetértett abban, hogy a nemzetközi közösség nélküli háromelemes modell magyarázó ereje gyenge, s ezért azt ki kell egészíteni a nemzetközi szervezeteket tartalmazó negyedik dimenzióval. Így például D. J. Smith modellje (2002) is már egy négyelemes modellt (quadratic nexus) ajánl elemzési keretül.

Brubaker felhívta a figyelmet arra, hogy az 1989 utáni Közép-Kelet-Európa sok tekintetben hasonlít a két világháború közötti önmagára, s ezzel kapcsolatosan több jóslatként is értelmezhető megállapítást tett. Érvelése szerint mindkét korszakra igaz, hogy az etnikai konfliktusok meghatározó erővel voltak jelen a térségben. Brubaker bár elutasította azt az érvelést, hogy éles különbségek tehetők az etnikai vonalak mentén építkező európai „Kelet” (ethnic state), illetve a polgári jogelveket (civic state) követő „Nyugat” között, érvelésének vonalvezetése mégis ezt a sztereotípiát erősítette. A szakirodalom azonban figyelmeztett arra, hogy a Európa nyugati felében a 20. századot megelőzően lejátszódtak etnikai homogenizációs folyamatok. A kutatók azt is hangsúlyozták, hogy a fenti közép-kelet-európára vonatkoztatott sztereotípiát ideje volna gyökeresen átértékelni, mivel a térségben már az I. világháború előtt is több elképzelés született az etnikai konfliktusok kezelésére. De éppen a Nyugat (Németország és az antant) beavatkozása miatt váltak kezelhetetlenné a kiéleződött ellentétek.

Brubaker a két világháború közötti időszakra visszautalva fogalmazza meg azt a jóslatát, hogy a területeitől és oroszajkú polgárainak jelentős tömegeitől „megfosztott” Oroszország hasonló szerepet tölthet be mint a huszas-harmincas évek Németországa. Brubaker művének publikálása óta eltelt évek azonban bizonyították, hogy Oroszország csak „korlátozott” keretek között használta ki a kisebbségi kérdést külpolitikai céljai megvalósítására.

Visszatérve a négyelemes modellhez, a szakirodalom éppen a nemzetközi szervezetek 1989 utáni szerepének tulajdonítja azt, hogy a két világháború közötti időszak Brubaker-i forgatókönyve nem valósult meg a hidegháború utáni Közép- és Kelet-Európában. A két világháború közötti időszakban egy először elszigeteltségben élő, majd egyre inkább agresszív politikát folytató Szovjetunióval és Németországgal, valamint egy többé-kevésbé visszahúzódó vagy közömbös Nyugattal (Nagy-Britannia, Franciaország, USA) kellett Közép-Kelet-Európa vezetőinek számolni. Ezzel szemben 1989 után a szovjet tömbből „kiszabaduló” országok egy erős euroatlanti erőttel találták magukat szemben, amely a hozzá való csatlakozást (erőforrásokhoz való hozzáférést) bizonyos demokratikus minimum (pl. emberi és kisebbségi jogi elvárások) teljesítéséhez kötötte.

Az euroatlanti integráció folyamata (EBEÉ/EBESZ, ET, NATO, EU) azt eredményezte, hogy a „nemzeti önrendelkezés” (nacionalizmus) mellett az „európaizálódás” (europeanisation) igénye is megjelent a térség államainak politikájában. E két folyamat tehát egymás mellett létezett az 1989 utáni időszakban. A demokrácia alapintézményei és a polgári elvek (pl. többpártrendszer) viszonylag gyorsan teret nyertek a közép- és kelet-európai országokban. Ami az elvek mindennapi alkalmazását

illetve tartalommal való megtöltését illeti, abban már jelentős hiányosságok voltak megfigyelhetők. Ez fokozottan érvényes volt a kisebbségi jogokra. Az etnikai konfliktusok kezelésében az EBEE/EBESZ struktúrái, a kisebbségi főbiztos intézményének megteremtése után biztató eredményeket tudott felmutatni. Ez köszönhető volt annak is, hogy a főbiztos olyan, viszonylag erős jogosítványokat kapott, amelyek egyes esetekben az államok szuverenitásának határait is kérdésessé tették a kisebbségi kérdés kezelésében. Az EBESZ struktúrák azonban csak a közép- és kelet-európai országokban felgyülemlett biztonságpolitikai kockázatok mérséklését vállalhatták, mivel a régi ET-tagországok (pl. Nagy-Britannia, Spanyolország) még európai léptékben sem engedték univerzálissá tenni a kisebbségi jogokat. Ezek az országok saját stabilitásukat és szuverenitásukat féltették, mivel például a baszk vagy az északír kérdésben is indokolnak tűnhetett a főbiztosi beavatkozás. Ebből adódóan az 1990-es években erős kötelező érvényű nemzetközi jogi garanciákkal nem sikerült körülbástyázni a nemzetközi kisebbségvédelmet. Itt elsősorban az Európa Tanácsban (ET) folyó jogalkotási folyamatra gondolunk. Míg az EBESZ esetében közép- és kelet-európai országaira lehetett korlátozni a kisebbségi problémák kezelését, addig az ET struktúráiban az egész kontinenst érintő kisebbségpolitikai döntéseket kellett volna meghozni. A fentiekben említett – a régi ET-tagországok - szuverenitásra és stabilitásra vonatkozó félelmei miatt azonban sok esetben még az alapfogalmak (pl. nemzeti kisebbségek fogalmának meghatározása) tekintetében sem született megegyezés.

A másik „fronton”, az Európai Unióhoz való csatlakozás tekintetében sem születtek megnyugtató, hosszú távú megoldások, mivel a kisebbségi kérdés tekintetében más elvek vonatkoztak a régi és az új tagországokra. Magyarán, a régi tagországoktól

nem követelték meg olyan normák teljesítésát, amelyeket viszont a csatlakozóknak teljesíteni kellett. Így az „európaizálódással” kapcsolatosan megkövetelt nemzetközi kisebbségpolitikai standardok is – Brubaker-i kifejezéssel élve - egy gyorsan változó viszonyrendszerbe (dynamic interdependence) kerültek, mivel az EU-hoz csatlakozott közép- és kelet-európai országok joggal feltételezhatték, hogy a csatlakozás után már nem lehet kettős mércével mérni, s rajtuk is csak a régi tagállamok által betartott elveket lehet majd számon kérni.

Az értekezés – támaszkodva a szakirodalmi előzményekre - egy négyelemes politológiai modell segítségével elemzi a lakóhely szerinti állam, anyaország, nemzeti kisebbségek és nemzetközi közösség alkotta négyes viszonyrendszert, amelyben nagy figyelmet fordítunk az egyes elemek strukturális összetevőire. Az általunk választott elemzési keretben nagy hangsúlyt kap a történeti összehasonlító módszer alkalmazása, amely lehetővé teszi a két világháború közötti kisebbségvédelmi rendszer és az 1990 után kialakult európai kisebbségvédelem közötti párhuzamok vonását. A történeti résznek biztosított viszonylag nagy terjedelem lehetőséget ad arra, hogy – Szlovákia példáján keresztül – választ adjunk arra kérdésre, hogy milyen párhuzamok és különbségek figyelhetők meg a fent említett két korszak között. Munkánk a nemzetközi kapcsolatok tanulmányozására elfogadott multidiszciplináris megközelítést alkalmazza, ami jelen esetben azt jelenti, hogy a nemzetközi politikaelmélet, a történet- és jogtudomány módszerei kerülnek alkalmazásra.

Röviden összegezve a fentiekben tárgyaltakat, megállapíthatjuk, hogy négyelemes modellünk a következő főbb elemeket különbözteti meg: lakóhely szerinti állam

(Szlovákia), anyaország (Magyarország), nemzeti kisebbség (szlovákiai magyar kisebbség) és a nemzetközi közösség (EBEÉ/EBESZ, ET, EU, FUEN). Elméletünk szerint az etnopolitika alkotja a modell elemei között az összekötő kapcsolatot, mivel ezen keresztül érintkeznek egymással a modell egyes elemei, intézményei.

III. Az értekezés eredményei

1. A két világháború közötti és az 1989 utáni korszak között strukturális hasonlóságok figyelhetők meg: a lakóhely szerinti állam, anyaország, nemzetközi közösség és a nemzeti kisebbségek alkotta négyelemes viszonyrendszer. A strukturális hasonlóságok ellenére az 1990 és 2004 közötti korszak abban különbözik az 1918 és 1938 közötti időszaktól, hogy az etnopolitikai feszültségek a nemzetközi szervezeteknek sikerült megfelelően ellenőrzött keretek közé szorítani. (Ez a megállapítás természetesen csak a volt Jugoszlávián és Szovjetunión kívüli, euroatlanti integrációba bekapcsolódott, közép- és kelet-európai térségekre vonatkozik.)

2. Az 1990 utáni EBEÉ/EBESZ keretein belül követett kisebbségpolitika egy olyan gyakorlat volt, amely a két világháború közötti népszövetségi korszakhoz hasonlóan, elsősorban biztonságpolitikai indíttatású volt és Közép-Kelet-Európára volt korlátozva.

3. Az etnikai konfliktusok kezelésének viszonylagos sikerei ellenére az 1990 utáni időszakban sem sikerült erős jogi garanciákkal körülbástyázni a nemzetközi kisebbségvédelmet. Míg az EBESZ esetében közép- és kelet-európai országaira lehetett korlátozni a kisebbségi problémák kezelését, addig az Európa Tanács struktúráiban az egész kontinenst érintő kisebbségpolitikai döntéseket kellett volna meghozni. Nyugat-Európa hagyományos nagyhatalmai a szuverenitásra és stabilitásra leselkedő veszélyt láttak az egy erős kisebbségvédelemi mechanizmus megteremtésében.

4. A két világháború közötti időszak és az 1990 utáni éra közötti párhuzamok Szlovákia esetében is kimutathatók, amelyre a legérzékletesebb példát a kisebbségi intézményrendszer szolgáltatta. Szemléletes példaként szolgál erre az a tény, hogy a két világháború közötti és az 1990 utáni időszakban is csak az alapfokú oktatás volt

„problémamentes”, míg a közép- és felsőfokú kisebbségi oktatás nagy intézményi hiányosságokkal küszködött, amely erősen kihatott a magyar kisebbség gyenge munkaerő-piaci pozícióira is. Ezzel párhuzamosan erős párhuzamok figyelhetők meg a nyelvhasználati jogok területén is.

5. Az 1990 utáni szlovákiai kisebbségvédelmi jogalkotás egyik meghatározó elve lett a kisebbségi jogokkal kapcsolatos költségek minimalizálása, ami több esetben azt eredményezte, hogy az erősebb kötelezettségvállalásokat a szlovák kormány elutasította, illetve a kötelező jogérvényű vállalásokat pedig nem kielégítő mértékben teljesítette.

6. A szlovákiai politikai intézményrendszeren belüli etnikai törésvonal jelentős mértéket öltött 1990 után is. A két világháború közötti időszakhoz hasonlóan a pártrendszeren keresztül domborodott ki legerősebben az etnopolitika, amely nagyrészt a választási rendszer arányos voltának volt köszönhető. Az etnikai megosztottság éle 1998 után „tompult”, amikor a Magyar Koalíció Pártja (MKP) kormánytényező lett. A kormányrésztétel ugyanis mindkét oldalon – szlovák többségi pártok és MKP - kikényszerítette a kompromisszumokat.

7. Az etnikai törés olyan intézményekben is jelentkezett, amelyek nem tartoztak szorosan a végrehajtó hatalom ellenőrzése és befolyása alá. A szlovákiai katolikus egyházban egyházkormányzati (magyar főpásztor) és oktatási (papok és hitoktatók képzése) szinten jelentkezett a szlovák-magyar feszültség. A szlovákiai református egyház magyar jellege miatt egyes kérdések (felsőoktatás kérdése 2004-ig, kárpótlási kérdések) kapcsán beszélhetünk állam és egyház közötti feszültségről is.

8. A kisebbségek intézményi struktúrájának megerősítéséhez és fejlesztéshez – 1990 és 2004 között – nélkülözhetetlen volt a magyar kisebbség részvétele a végrehajtó

hatalomban, mivel ez a kérdés ebben az időszakban a politikai erőviszonyok és alkuk fogja volt. Ebből a helyzetből csak akkor lehetne jelentős pozitív elmozdulást tapasztalni, ha intézményi autonómia kiharcolásával (alkotmányos biztosítékokkal) sikerülne függetleníteni a kisebbségi intézményrendszert a mindenkori végrehajtó hatalomtól. A szlovákiai pártrendszer struktúrájából adódóan ezt csak erős nemzetközi támogatással lehetne elérni, amit a nemzetközi kisebbségvédelem a jelenlegi formájában nem tud biztosítani.

9. Az 1998 és 2006 közötti időszakban – a magyar kisebbség kormányrésztvételének köszönhetően - Szlovákiában több kisebbségpolitikai területen jelentős előrelépésre került sor. Maradandónak azonban csak azok az intézkedések bizonyultak, ahol sikerült szilárd intézményi kereteket kialakítani (pl. önálló magyar egyetem). Egyéb – a magyar kisebbség szempontjából fontos - területeken (pl. közigazgatás) a kormányváltással a magyar részvétel lehetőségei is beszűkültek, mivel egyszerű pártpolitikai ügyként lehetett kezelni az itteni változásokat. Ez azt eredményezte, hogy a 2006-os kormányváltás után a magyar hivatalnokok jelentős részét elbocsátották, s ezzel párhuzamosan a hivatalos magyar nyelvhasználat lehetőségei is összeszűkültek

10. Az euroatlanti csatlakozás előrehaladtával – az 1990-es évek végétől - a kisebbségi problémák hosszú távú kezelését az Európa Tanács intézményei vállalták magukra, amelyekben kiemelt szerepet kapott a Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartája (Nyelvi Karta), illetve a Nemzeti kisebbségek védelmének európai keretegyezménye (Keretegyezmény). Az általunk elemzési keretül használt négyelemes modell működése rendkívül jól követhető az ET fenti két kisebbségpolitikai mechanizmusán keresztül. A Nyelvi Karta és a Keretegyezmény monitoring

mechanizmusán keresztül a négyelemes modell szereplői strukturált formában jeleníthetik meg érdekeiket. (Az értekezésben feldolgozott több száz oldalnyi levéltári dokumentum jól beilleszthető volt az elemzési keretül választott négyelemes modellbe.)

11. Az 1990 és 2004 közötti szlovákiai példa azt mutatta, hogy a kisebbségi jogok kiszélesítésének folyamatában fontos segítséget jelenthetnek a Keretegyezmény és a Nyelvi Karta által biztosított lehetőségek, de ezek önmagukban nem elegendők. A fontos területeken ugyanis a szlovákiai belpolitikai „küzdőtéren” lehetett eredményeket elérni (pl. magyar kisebbségi felsőoktatás). Az ET kisebbségvédelmi mechanizmusai főként a gyakorlatban már meglévő jogok kodifikálásában hoztak előrelépést. Több területen (pl. alap- és középfokú oktatás) a meglévő kisebbségpolitikai gyakorlatot rögzítették, illetve szilárdabb jogi keretek közé helyezték azokat.

12. A Nyelvi Karta és a Keretegyezmény monitoring mechanizmusainak egymásra épülő jelentéseiből megállapítható, hogy a nemzetközi közösség a kisebbségi problémák gyakori napirendre tűzésével és a vállalások nyilvános számonkérésével próbálja ösztönözni a részes államokat. Erre szolgálnak például az ET főtitkárának kétévenkénti jelentései és az írásos anyagok publikálása. Szlovákia esetében egyelőre túl enyhének tűnik az ET nemzetközi nyilvánosságra alapozott szankciómechanizmusa, mivel a fontos kérdésekben a szlovák kormány nem hajlandó változtatni a fennálló gyakorlaton. Erre jó példaként szolgált az 1995-ös államnyelvtörvény, amelyet a Nyelvi Karta szakértői bizottságának bírálatai után sem volt hajlandó módosítani.

13. A Nyelvi Karta szlovákiai változata kidolgozásának folyamata megmutatta, hogy erősíteni kell a kisebbségi szervezetek koordinációját, mivel az egyes szervezetek által kidolgozott álláspontok jelentős eltéréseket mutattak. E mellett nyilvánvaló vált, hogy a

szlovák kormány által a két (Nyelvi Karta és Keretegyezmény) ET monitoring mechanizmushoz benyújtott időszakai jelentések adatai kevés eligazítást adtak a szlovákiai kisebbségek valóságos helyzetéről. Így ezen adatok kiegészítése az adott kisebbségeket képviselő szervezetek képviselőire hárultak, mivel nekik kellene kiegészíteni a hiányzó adatokat. Ebben a tekintetben Szlovákiában a kisebbségi civil intézményi háló még csak a *status nascendi* állapotában van, mivel az adatgyűjtés sok esetben kampányszerű (azaz nem folyamatos) és az anyagi források sem mindig állnak rendelkezésre.

14. Fontos volna például minden egyes Szlovákia által benyújtott időszakai jelentés mellé ún. árnyékjelentést mellékelni, amely hatásos ellenpontját képezhetné a kormányzati álláspontnak. A kilencvenes években ennek a feladatnak egy jelentős részét Komlóssy József, az Európai Népcsoportok Föderális Uniója (FUEN) alelnöke látta el, aki aktívan képviselte magyar kisebbségek ügyeit az európai kisebbségvédelmi fórumokon. A FUEN magyar képviselőjének munkáját is nehezítette az a körülmény, hogy a különböző magyar kisebbségi szervezetektől nem kapott naprakész információkat, mivel nem volt megfelelően kiépítet és finanszírozott anyagi és személyi háttere ennek a fontos munkának.

15. A jövőben tehát a magyar kisebbségi szervezetek részéről folyamatos és jól dokumentált adatgyűjtésre lenne szükség, mivel ennek hiányában az egyes állítások nehezen igazolhatók a nemzetközi szervezetek előtt. Ehhez azonban az egyes intézmények munkájának összehangolására lenne szükség, illetve az a mindenkori szlovákiai kormánypolitikától való anyagi függetlenségének megteremtésére.

IV. Főbb hivatkozások

Bárdi Nándor-Éger György (szerk.) [2000]: Útkeresés és integráció. Válogatás a határon túli magyar érdekvédelmi szervezetek dokumentumaiból 1989-1999. Teleki László Alapítvány, Budapest.

Bíró Gáspár [1998]: Bevezetés a nemzetközi politikai viszonyok tanulmányozásába. Teleki László Alapítvány, Budapest.

Bokorné Szegő Hanna [1998]: Nemzetközi jog. Aula, Budapest.

Buergenthal, Thomas [2001]: Nemzetközi emberi jogok. Helikon, Budapest.

Brubakers, Rogers [1996]: Nationalism reframed – Nationhood and the National Question in the New Europe”, University Press, Cambridge.

Enyedi Zsolt-Körösi András [2001]: Pártok és pártrendszerek. Osiris Kiadó, Budapest.

Girasoli, Nicola [1995]: A nemzeti kisebbségek fogalmáról. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Gurr, T. R. – Harff, B. [1994]: Ethnic Conflict in World Politics. Boulder – san Francisco – Oxford, Westview Press.

Gyurcsík Iván: A szlovákiai magyar pártok karaktere és genézise. In: Regio, 1996/3.

Gyurcsík Iván [2001]: A szlovákiai magyarok jogi helyzete és az európai nemzetközi szervezetek. Doktori értekezés, BKÁE.

Gyurgyík László: Demográfia, település- és társadalomszerkezet. In: Fazekas József-Hunčík Péter [2004]: Magyarok Szlovákiában (1989-2004). Fórum Kisebbségkutató Intézet-Lilium Aurum Könyvkiadó. Somorja-Dunaszerdahely.

G. Márkus György: A törésvonalak három családja a kelet-közép-európai pártrendszerekben – Magyarország példája. In: Politikatudományi Szemle, 1997/1.

Halász Iván-Majtényi Balázs: Magyarország és a szomszédos országok státustörvényei. In: Halász-Majtényi-Szarka (szerk.) [2004]: Ami összeköt? Státustörvények közel és távol. Gondolat, Budapest.

Hamberger Judit: A magyar koalíció pártja a kormányban. In: Fazekas József-Hunčík Péter [2004]: Magyarok Szlovákiában (1989-2004). Fórum Kisebbségkutató Intézet-Lilium Aurum Könyvkiadó. Somorja-Dunaszerdahely.

Henrard, Kristin [2000]: Devising an Adequate System of Minority Protection. Kluwert Law International, Hague.

Horowitz, Donald L. [1995]: Ethnic Groups in Conflict. University of California Press, Berkeley.

Ishiyama, John T. – Marijke Breunig [1998]: Ethnopolitics in the New Europe, Lynne Rienner Publishers, London.

Juberias, Carlos Flores: Választási törvényhozás és etnikai kisebbségek Kelet-Európában. In: Politikatudományi Szemle, 1998/2.

Kostelecký, Tomáš [2002]: Political Parties after Communism. Woodrow Wilson Center Press. Washington, D. C.- The John Hopkins University Press, Baltimore and London.

Korhecz Tamás [1995]: Some East-European Minority Acts in Comparison with the framework Convention of the Council of Europe. CEU, Budapest.

Kovács Péter [1996]: Nemzetközi jog és kisebbségvédelem. Osiris, Budapest.

Kymlicka, Will - Opalski, Magda (szerk.) [2000]: Can Liberal Pluralism be Exported. Western Political Theory and Ethnic Relations In Eastern Europe. Forthcoming Oxford University Press, kézirat.

Lipset, Seymour-Rokkan, Stein [1967]: Party System and Voter Alignments: Cross National Perspectives. The Free Press, New York.

Mesežnikov, Grigorij: The Open Enden Formation of Slovakia's Political Party System. In: Szomolányi, Soňa – John A. Gould (szerk.) [1997]: Slovakia: Problems of Democratic Consolidation. Slovak Political Science Association-Friedrich Ebert Foundation, Bratislava.

Römmele, Andrea [1999]: Cleavage Structures and Party Systems in East and Central Europe. In: Lawson, K. – Römmele, A. – Karasimeonov, G. (eds.): Cleavages, Parties, and Voters: Studies from Bulgaria, The Czech republic, Hungary, Poland, and Romania. Westport: Praeger.

Sándor Eleonóra: Slovensko-madžarská základná zmluva. In: Hunčík Péter-Mesežnikov, Grigorij (szerk.) [1996]: Slovensko 1995. Súhrnná správa o stave spoločnosti. Nadácia Sándora Máraiho, Bratislava.

Szász Alpár Zoltán [2004]: A magyar kisebbségeket képviselő pártok választási sikeressége (1990-2003). In: Rodosz-tanulmányok (2004) III. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár.

Smith, David J.: Framing the National Question in Central and Eastern Europe. A Quadratic nexus? In: The Global Review of Ethnopolitics, September 2002.

Szarka László: Kisebbségi többpártrendszer és közösségépítés (A szlovákiai magyar politikai pártok működése 1989-1998). In: Fazekas József-Hunčík Péter (szerk.) [2004]: Magyarok Szlovákiában (1989-2004). Fórum Kisebbségkutató Intézet-Lilium Aurum Könyvkiadó. Somorja-Dunaszerdahely.

Strmiska, Maxmilián [2003]: Conceptualization and typology of European regional parties: a note on methodology. In: Středoevropské politické studie, 2003/spring-summer.

(www.cepsr.cz)

Szalayné Sándor Erzsébet [2003]: A kisebbségvédelem nemzetközi jogi intézményrendszere a 20. században. MTA Kisebbségkutató Intézet - Gondolat Kiadói Kör, Budapest.

Salat Levente: Etnopolitika – konfliktustól a méltányosságig. In: http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf864.pdf

Vizi Balázs [2003]: Az európai Unió és a kisebbségi nyelvek. In: Nádor Orsolya-Szarka László: Nyelvi jogok, kisebbségek, nyelvpolitika Kelet-Közép-Európában. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Winter, Liven de – Türsan, Huri (szerk.) [1998]: Regionalist Parties in Western Europe, Routledge, London-New York.

V. A témakörrel kapcsolatos saját publikációk jegyzéke

Könyvek:

Válogatott tanulmányok Szlovákia gazdaságföldrajzához (szerk.). Pont Kutatóintézet, Komárom, 2004.

Válogatott tanulmányok Szlovákia gazdaságtörténetéhez (szerk.). Pont Kutatóintézet, Komárom, 2004.

Etnikai (kisebbségi) pártok a két világháború közötti Csehszlovákiában a parlamenti választások eredményeinek tükrében. In: Egry Gábor-Feitl István (szerk.): Kárpát-medencei népek együttélése a 19.-20. században, Napvilág Kiadó, Budapest, 2005.

Dél-Szlovákia hátrányos társadalmi és gazdasági helyzetének két világháború közötti gyökerei (1918-1938) In: Bodnár E. - Demeter G. (szerk.): Tradíció és modernizáció Európában a XVIII-XX. században. Budapest, 2008.

Folyóiratok:

Új vágányokon a cseh kisebbségi politika? In: Acta Humana (Budapest), 2001. No. 44-45.

A kisebbségek fogalmának definíciós problémája a nemzetközi kapcsolatokban. In: Magyar Kisebbség (Kolozsvár), 2002 /2. szám

A kisebbségek fogalmának definíciós nehézségei a szlovák-magyar kapcsolatokban. In: Pont Társadalomtudományi Folyóirat, 2002/1. szám

Magyar etnikai pártok Szlovákiában 1989 után. In: Pont Társadalomtudományi Folyóirat, 2006/1. szám

A szlovák kisebbségpolitikai törekvések és a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája. In: Kisebbségkutatás, 2008/1. szám.

Szlovákia és az Európa Tanács Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája, különös tekintettel az ellenőrző mechanizmusra. In: Pro Minoritate, 2009. szám

Konferenciakiadványok:

Csehország és kisebbségei az új évezredbe. In: RODOSZ-tanulmányok 2001. Kriterion könyvkiadó, Kolozsvár, 2001.

Anyáállam, befogadó állam, nemzetközi szervezetek és kisebbségek. In: Kempelen-tanulmánykötet, Komárom, 2002.

Mezinárodní systém, ochrana národních menšin a etnické strany ve Střední Evropě v meziválečném období a po roce 1989. In: Hlavičková, Zora - Maslowski Nicolas: Nacionalismua v současných dějinách střední Evropy: od mobilizace k identitě, Praha, 2005.

Ethnic Changes in Slovakia between 1921 and 1991. In: Peykovska, Penka –Seres Attila (eds.): Bulgarian-Hungarian Scholarly Forum II., Sofia, May 26-28., 2007. (www.ihist.bas.bg/sekcii/PINI/archiv.htm)

Egyéb:

A visszacsatolás után a politika élvonalában. In: Limes, 2007/2.

A Pont Társadalomtudomány Folyóirat (2002-2007) - szerkesztő